

OLNUST OLEVALE

Läheneb Eesti Aleksandri- kooli 100. aastapäev

«Eesti Aleksandrikooli, eesti rahvusliku liikumise suurüritus, mille eesmärgiks oli rajada eesti õppekeelele kõrgemat tüüpi (u. kreiskooli õppekavaga) kool... Tekkis ülemaailne masstorg., millel oli oluline osa rahva kultuurilise aktiivsuse suu-
rendamises. Rahakogumisega kaasnes emakeelse kooli mõtte laialdane propageerimine, rahvuslik ja feodalismivastane agitatsioon... Mõisnike ja pastoreite vastutööamine vaid tõstis Eesti Aleksandrikooli populaarsust rahva seas» (ENE, 2. kd., 1970).

Eesti Aleksandrikooli asutamise mõtte algatajateks peetakse Viljandimaa Holstre-Pulleritsu koolmeisterit Jaan Adamsoni (1824—1879), Tarvastu kihelkonnakoolmeisterit Hans Wühnerit (1836—1911) ja Adam Petersoni (1838—1918) Holstre.

Esimene 177 allkirjaga avaldus saadeti Liivimaa kubernerile 8. jaanuaril 1863. Paluti luba asutada tänu märgina eesti talurahva pärisorjusest vabastamise eest «Aleksandri i. mällestusse kool Eesti rahvale». Märgitakse, et see kool «Eesti rahva ja riigi kassuks peaks ollema ja kus keigis keeldes, nii palju kui võimalik, peaks õppetadama; agga ka Eesti keel mitte ei peaks kõrvalle heidetatud sama, mis läbbi tundminne ja tarkus keiges asjus, isseärnanes ka põllo harimisses Eesti rahva seas kasvaks». Selleks palutakse kubernerilt «lubba, nõu ja abbi, et iggal pool Eesti rahva seas selle tarvis rahha saaks korjatud». Ka avaldatakse soovi, «et Saksad, isseärnanes mõisa herrad selle nõusse heidaksid ja meile appi tulleksid». Taotleti kooli, kus õpetus algaks seal, kus külakool lõpetab.

Korjandusega loodeti saada 80 000 rubla. Koolile krundi ostuks, maja ehituseks ja siseseade soetamiseks arvestati 22 300 rubla. Järelikult oli vaja koguda 102 300 rubla.

14. augustil 1869 andis keiser loa kooli asutamise heaks kogu riigi piirides raha korjata.

Eesti haritlaste nõupidamisel Tarvastus 1870. aasta juulis mõeldi läbi korjanduskorraldus. Moodustati Eesti Aleksandrikooli peakomitee. Selle koosseisu kuulusid gümnaasiumiõpetajad Jakob Hurt (peakomitee president) ja Carl Robert Jakobson, «Eesti Postimehe» toimetaja Johann Voldeemar Jannsen, akadeemik Johann Köler, arst Friedrich Reinhold Kreutzwald (auliige), kooliõpetajad Jaan Adamson, Hans Wühner, Joosep Kapp ja Jüri Rosenberg, taluperemehed Hain Henno ja J. Wühner, kirikuõpetaja Vilhelm Eisen-schmidt ja kaupmees Jaan Tammann. Üle maa moodustati abikomiteesid.

Asutamisaastail kirjutas C. R. Jakobson «Eesti Postimehes» (1868, nr. 23): «Põllumeeste koolisid meil ei ole ja suuremas hulgas mõisateski küntakse ikka veel sellesama ennemuistse adraga, millega eestlased 700 aastat tagasi oma põldu kündsid... Nagu asjad praegu seisavad, ei või sellepärast meie põlluharimise kord enne paremaks minna, kuni meil oma põllumeeste kooli ei ole, või otsekohe välja öeldud, kuni meie «Aleksandrikool» elusse ei ole tõusnud. Sellel koolil peab oma tükk maad olema, kus kõige paremad riistad ära proovitakse ja kõige mõnusamad viisid teaduste põhja peal üles ehitatakse. Sealt viiks neid siis õpilased ruttu igale poole laiali ja kaua aega ei saaks mööda minema, kus eestlased oma põlluharimise kor-

ras tõesti muudest Euroopa rahvastest enam sugugi taga ei seisaks.»

Koolile raha korjamiseks korraldati pidusid, näitemänge, kontserte ja näitusmüüke. «Aleksandrikooli õnnele» külvati vilja, lina, aedvilja jne. («Sakala», 1880, nr. 22). Pärnu kandi kalamehed heitsid noota merre «Aleksandrikooli õnnele» («Sakala», 1880, nr. 30). 1885. aasta lõpuks oli asutamise peakomiteele laekunud 95 218 rubla 22,5 kopikat.

Käimasolevale üldrahvakoolile üritusele said 1888. aastal saatustlikuks korraldajate eneste seas haripunkti jõudnud tülid ja lõhenemine.

22. detsembril 1884 märgiti siseministri otsuses, et Eesti Aleksandrikooli komiteed on oma otsestest ülesannetest kõrvalle kaldunud. Seepärast otsustati sulgeda kõik komiteed ning kogutud raha võtta riigi arvele.

Asutamisideest ja selle teostamiseks korraldatud üritustest avaldati aastatel 1862—1888 eesti ajakirjanduses 2516 kirjutist ja sõnumit (H. Kruus, 1939). «Üksi Aleksandrikooli varju all võisivad meie kooli ja teaduse raamatud ilmuda, mis kooli õpperaamatuteks pidid saama... Rahvas õppis Aleksandrikooli koosolekutel aru saama, mis suur õnnistus ühemeelsel tegevusel on...» («Oma Maa» 1888, nr. 4).

20. augustil 1888 õnnistati ja avati ametlikult Põltsamaa Kaarlimõisas vene õppekeelele Eesti Aleksandri Linnakool, mis oli asutatud rahva kogutud rahaga. Sealse kahekorru-selise kivihoone oli Eesti Aleksandrikooli peakomitee omandanud 1874. aastal.

Koolis õpetati ka eesti keelt, kusjuures õpikutena kasutati C. R. Jakobsoni «Kooli lugemise raamatu» II ja III annet. Õpetati ka põllumajanduse ja aianduse aluseid. Kooli lõpetanute tunnistusele märgiti: «peale selle on õppinud ka põllu- ja aiatööd».

Juba kooli algusaastail oli päevakorras selle muutmise põllutöökooliks. Ajakiri «Põllumees» kirjutas (1897, nr. 2): «Nagu meie lugejad juba teavad, tahetakse Eesti Aleksandri linnakooli keskpõllutöökooliks ümber nimetada.»

Kooli kuratoorium esitas 1899. aastal võimudele palve avada põllutöö õpetamiseks eri osakond ja avaldas soovi saada selleks maad Kõo riigimõisast. Eitav vastus saabus samal aastal.

Eesti põllutöö II kongressil 1905. aasta juunis Tartus võeti vastu otsus, et Eesti Aleksandri Linnakool tuleb muuta põllutöökooliks. See alluks põllutöoministeeriumile ning hakkaks töötama põllutöökeskkooli programmiga («Postimees», 1905, nr. 130, 131).

1905. aasta revolutsiooni meeleolud jõudsid Põltsamaa Eesti Põllumeeste Seltsi saalis peetud koosolekute kaudu ka Eesti Aleksandri Linnakooli õpilaskonda. Ühel hommikul leiti, et keisri pilt kooli

saalis oli noaga läbi torgatud ja vene õigeusu jumalakujud viidud õpilaste väljakäigukoh-ta (H. Kruus, 1839). Üleastumisele järgnesid vangistused ja põgenemised ning rahva kogutud kapitali tuludest ülalpeetav kool suleti 1906. aasta jaanuaris.

Kool oli vastu võtnud 1075 kasvandikku. Lõputunnistuse oli saanud 284 õpilast. Õpilased, kelle koolikursus oli jäänud lõpetamata, pöördusid suurel arvul tagasi oma kodudesse, kus pühendusid põllutööle. Paljud lõpetajad asusid tööle vallakirjutajatena ja rahvakooliõpetajatena. Mitmesugustel erialadel edasiõppijatest said nõuandjad piimanduse, aianduse jt. aladel.

1907. aastal lubas põllutöoministeerium korraldada Põltsamaal Eesti Aleksandrikooli ruumes pikaajalised (3-kuulised) vene õppekeelele põllutöö kursused. Hiljem, 1909. aastast alates hakati neid kursusi pidama Kõo mõisas.

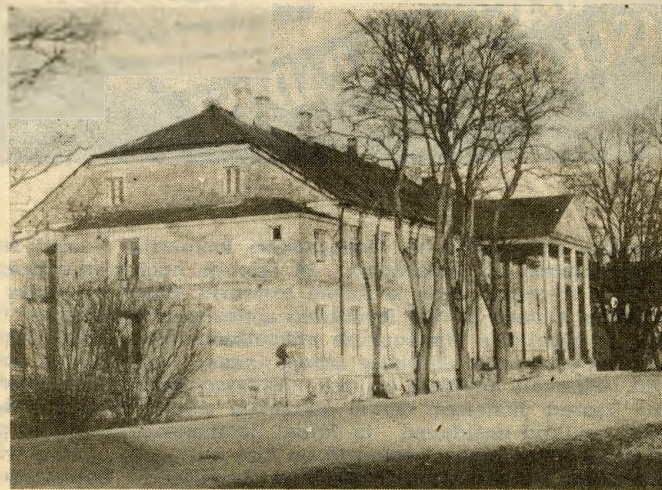
1914. aastal saadi luba avada Kõo mõisas vene õppekeelele Eesti Aleksandri Kõrgemajärguline Alampõllutöökeskkool (esimesel õppeaastal õppis siin 25 õpilast). 1917. aastal lubas valitsus õppetööd eesti keeles. Kooli päris ka Eesti Aleksandrikooli asutamiseks kogutud rahaga muretsenud õppevahendid ja varanduse.

1919. aastal muudeti kool Eesti Aleksandri Põllutöökeskkooliks. Esimesel õppeaastal töötas põllutöökeskkool Kõos, kuid 1920. aastal viidi see Olustvere mõisa ja nimetati Eesti Aleksandri Olustvere Põllutöö keskkooliks. 1938. aastal nimetati kool Eesti Aleksandri Olustvere Põllutöökeskkooliks. Nõukogude võimu taaskehtestamise järel sai nimeks Olustvere Põllumajandustehnikum. 1964. aastal nimetati ta Olustvere Sovhoostehnikumiks.

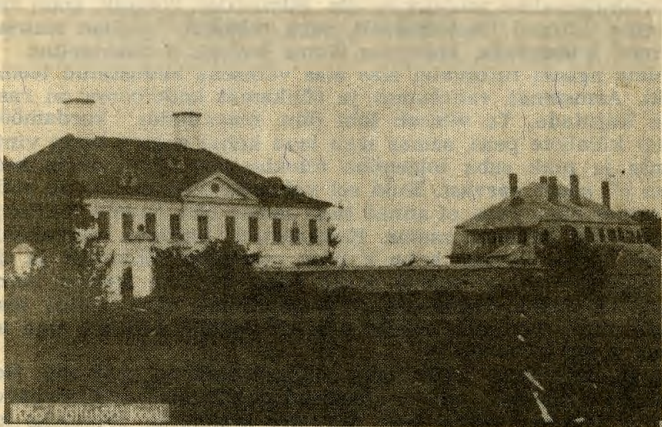
Järelikult võib praeguse Olustvere Näidissovhoostehnikumi olemasolu seostada Eesti Aleksandrikooli rajamisidee tõstatamisega ja rahva vaimustatud kaasaegamisega seilele, samuti Kaarlimõisas Eesti Aleksandri Linnakooli avamisega ning Kõo mõisas Eesti Aleksandri Kõrgemajärgulise Alampõllutöökeskkooli avamisega. On olemas tõestatav järjepidevus, mis lubab Olustvere Sovhoostehnikumil tähistada 1988. aastal oma 100. aastapäeva.

Olustvere kooli seostamist Kaarlimõisas tegutsenud Eesti Aleksandri Linnakooliga on õigeks peetud juba pool sajandit tagasi. Akadeemik Hans Kruusi raamatust «Eesti Aleksandrikool» (Tartu 1939) loeme «Endise Eesti Aleksandrikooli Endiste Kasvandike Ühingu» kohta järgmist: «Avamiskoosolek, millest võttis osa 37 liiget, peeti 8. mail 1926... Ühingu peakoosolekul Olustveres 15. augustil 1937. aastal, mille eel peeti Eesti Aleksandrikooli (Põltsamaal) ja Eesti Aleksandri Põllutöökeskkooli (Olustveres) endise kasvandike ühine koosolek auliikme Ernst Särkava (Peterson) ja Eesti Aleksandri Põllutöökeskkooli õppejõudude osavõtul, otsustati muuta ühingu põhikiri selles mõttes, et ühingu liikmeks võiks olla ka teised, Eesti Aleksandrikooli mõtte järglase õppeasutuse, nimelt Eesti Aleksandri Põllutöökeskkooli (Olustveres) endised kasvandikud ja nende õppeasutuste õppejõud.

Muudetud põhikirja alusel peeti 17. juuni 1939 Tallinnas

□ Eesti Aleksandrikooli peahoone Kaarlimõisas Põltsamaal. Praegu asub selles kutsekeskkool.

□ Omaaegne Kõo Põllutöökeskkool, nüüdne Võhma kolhoosi Kõo osakonna keskus.

□ Olustvere Põllutöökeskkooli hoonetesse asus 1944. aastast põllumajandustehnikum, mis 1964. aastast muudeti sovhoostehnikumiks.

□ Põllutöökeskkooli õpetajate maja, täna samuti sovhoostehnikumi õppehoone.

uue nimega Eesti Aleksandri Kooli Endiste Kasvandike Ühingu peakoosolek, millest võttis osa liikmena nii Eesti Aleksandrikooli (Põltsamaal) kui Eesti Aleksandri Põllutöökeskkooli (Olustveres) endisi kasvandikke...

Juba ammu enam ei ole Eesti Aleksandrikooli kasvandike elavate hulgas. Nende järglastel võib aga oma koduses perekonnaarhiivis olla säilitatud mõndagi (foto või kirjasõna), mis on seotud kooli kasvandike mälestustega nii Eesti Aleksandrikoolis kui ka Eesti Aleksandri Kõrgemajärgulises

Alampõllutöökoolis. Siinse kirjutise autorid on tänulikud neid vastu võtma, et siis Eesti Põllumajanduse Muuseumile üle anda.

Me ei seadnud oma eesmärgiks Eesti Aleksandrikooli asutamise ja tegevuse sügavat valgustamist. Tahtsime vaid juhtida tähelepanu Eesti kooli ajaloo olulise ja omapärase õppeasutuse liginevale suurtähtpäevale.

JÜRI KUUM,
EPA professor

MEINHARD KARELSON,
ELVI sektori juhataja